

ташқари (давра суҳбати, учрашув, конференция, тренинг ва ҳ.к.) барча машғулотларда фойдаланилди. Уларнинг моҳияти талабалар ўз шахсиятига диққатни жамлай олиш, ўз-ўзини кузатиш, ҳаётдаги ўрни, ҳаётий мақсадни такомиллаштиришдан иборат этиб белгиланди. Чунки шахсий моҳиятни англаш орқали талаба ўзининг ҳаёт йўли, келгуси режаларини шакллантиради. Талабалар у ёки бу шахсий ҳаракатлари, ишбop мулоқот жараёнидаги воқеалар, муносабат, нуктаи назарларни таҳлил этиши учун бир канча ўхшаш вазиятлар яратилди. Шунингдек, улар ижтимоий-перцептив тажриба, информацион-ижтимоий-педагогик компетентликни бойитишга имкон брутчи видеотасвири-вазиятларнинг аҳамияти тўғрисида ҳам ўз фикрларини билдириб ўтишди.

Талабалар ўзларининг энг яхши маънавий сифатлари (этиборлилик, ғамхўрлик, масъулият, яхшилик, ишонч, қувонч ва бошқалар) ифода этилган “Ўзликни англаш” номли видеотасвириларни катта қизиқиш билан қабул қилишди. Айрим талабалар ҳайратланишди, бошқалари бир оз тушқун қайфиятга тушишди – ўз-ўзини ёқтирмай кетди, яна ўзгалари ўзини “химоя”лашга ҳаракат қилишди.

Мазкур босқичда ўтказилган таълимий тажриба-синов ишларининг яхлит таҳлили қуйидаги хулосаларга

келиш имконини берди:

1. Бўлажак ўқитувчиларда мулоқотнинг ижтимоий-перцептив услубини ривожлантирувчи вазиятларни яратиш билан боғлиқ иккинчи ижтимоий-педагогик шарт-шароит амалга оширилди.

2. Мулоқотнинг ижтимоий-перцептив услубини фаоллаштирувчи шартли номдаги объект ва субъектга доир идрок этиш ва ўз-ўзини идрок этиш, тушуниш ҳамда ўзининг маънавий ривожланиш даражасини тушуниш, фаолиятни ва шахсий тажрибани таҳлил этишга доир вазиятлар яратилди. Мазкур ҳолат талабаларнинг вазиятларни таҳлил этиш, баҳолаш, маънавий кадриятлар нуктаи назаридан ахборотга йўналганлик, ностандарт қарорлар қабул қилиш, маънавий-ахлоқий муаммолар ҳақида фикр юритиш қобилиятларини ривожлантириш имконини берди.

Хулоса қилиб айтганда, бўлажак ўқитувчиларнинг ижтимоий-педагогик компетентлигини ривожлантиришда уларнинг турли ижтимоий вазиятларда ўзини тутиши, ўз-ўзини бошқариши, ижтимоий вазиятларга тўғри муносабатда бўлиши, вазиятларни объектив баҳолаш ҳамда вазиятларни ҳал этиш йўллари топиш малакалари билан қуроллантириш келажакда касбий фаолиятни самарали ташкил этишга йўналтириш йўлларида бири ҳисобланади.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни. (23.09.2020). // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 24.09.2020 й., 03/20/637/1313-сон.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сон Қарори.
3. Лабунская В.А., Менджерицкая Ю.А., Бреус Е.Д. Психология затрудненного общения: Теория. Методы. Диагностика. Коррекция. – М.: Академия, 2001. –С.288.
4. Салиева З.Т. Педагогика олий таълим муассасалари талабаларининг маънавий маданиятини ривожлантириш механизмларини такомиллаштириш: Фан доктори. дисс. – Т.: 2017. 243-б.
5. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и современным методам обучения. СПб: -Питер: 2004. –С. 541.
6. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. – М.: Сентябрь, 2000. –С. 112.

РЕЗЮМЕ

Мақолада олий таълим тизимида педагогик ва психологик фанларни ўқитишнинг методик таъминоти масаласи таҳлил этилган. Педагогик ва психологик фанларни ўқитиш жараёнида субъектга доир педагогик вазиятларни яратиш бўлажак ўқитувчиларни педагогик касбига ижтимоийлашувига йўналтирадиган методларнинг бири эканлиги ифода этилган.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется вопрос методического обеспечения преподавания педагогических и психологических наук в системе высшего образования. Констатируется, что создание педагогических условий субъекту в процессе обучения педагогическим и психологическим дисциплинам является одним из методов, ориентирующих на социализацию к педагогической профессии, будущих учителей.

SUMMARY

The article analyzes the issue of methodological support for the teaching of pedagogical and psychological sciences in higher education. It is stated that the creation of pedagogical conditions for the subject in the process of teaching the pedagogical and psychological sciences is one of the methods orienting future teachers towards the socialization of the pedagogical profession.

TÁLIM HÁM TÁRBIYA TÚSINIKLERI HÁM ONÍŇ QATNASÍWSHILARÍN SOCIALLÍQ QORǴAW

U.Qayratdinova – magistrant

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Tayanch soʻzlar: taʼlim, tarbiya, tarbiyachi, tarbiyalanuvchi, oʻqituvchi, ijtimoiy himoya, mehnat taʼtili.

Ключевые слова: образование, воспитание, воспитатель, воспитанник, учитель, социальная защита, отпуск.

Key words: education, upbringing, educator, pupil, teacher, social protection, vacation.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev, - «Hámmemizge belgili, rawajlanıwıń fundamenti de, mámleketti qudiretli, milletti ullı etetuǵın kúsh de bul – ilim-pán, tálim hám tárbiya. Erteńgi kúnimiz, Watanımızdın jarıq keleshegi, birinshi náwbette, bilimlendiriw sisteması hám perzentlerimizge berip atırǵan tárbiyamız benen tıǵız baylanıslı» dep atap ótken edi.

Tárbiya – anıq maqsetli hám de sociallıq-tariyxıy tájiriye tiykarında jas áwladtı hár tárepleme kamal taptırwǵa, olardıń sanasın, ruwxıy-ádeplilik qádiriyatlar hám dúnya qarasın qalıplestiriwge qaratılǵan sistemalı process bolıp tabıladı.

Tálim – tálim alıwshılarga tereń teoriyalıq bilim, mamanlıq hám ámeliy kónikpeler beriwege, sonday-aq olardıń ulıwma bilimlendiriw hám kásiplik bilim, mamanlıq hám de kónikpelerin qalıplestiriwge, qábiletin rawajlandırıwǵa qaratılǵan sistemalı process bolıp tabıladı.

Tálim-tárbiya procesi qatnasıwshıları bolsa, bular tálim alıwshılar, er jetpegen tálim alıwshılardıń ata-anaları yaki basqa nızamlı wákılleri, pedagogikalıq xızmetkerler hám olardıń wákılleri esaplanadı.

Tárbiya atamasınan kóplegen pedagogikalıq atamalar kelip shıqqan: tárbiyashı, tárbiyalanıwshı, tárbiyalanǵan, tárbiyalanǵanlıq, tárbiyalıq. Bulardıń barlıǵınıń deregi, tiykari hám ózegi bir.

Tárbiyashı – insan, áwladlar tárbiyasın iyelew ushın májburiy yaki záruriy támiynlewshı.

Tárbiyalanıwshı – tájiriyelerdi iyeleytuǵın hám úyrenetuǵın shaxs.

Tárbiyalanǵan – tájiriyelerdi jaqsı iyelegen hám ónimli paydalanıwshı.

Tárbiyalanǵanlıq – shaxstıń sıpat kórsetkishı, tájiriyelerdi jaqsı ólestirgenligi.

Bilimlendiriw mekemeleri basshıları zamanagóy pedagogikalıq hám xabar texnologiyaların hám de basqarıwdıń innovacion metod hám usılların, olardı qollanıw texnologiyaların gárezsiz ráwishte úyreniwleri, sonday-aq, bilimlendiriw mekemesiniń integrativ iskerligine quramalı pedagogikalıq sistema sıpatında jaqınlasıwın járiya etiwlerinde, bunda birinshiden, mekteplerde bilimlendiriw nátiyjeliligin asırıw ushın xızmet etedi hám de tárbiyalıq qatnasıqlardı ámelge asırıwlarında úlken áhmiyetke iye boladı.

2020-jıl 23-sentyabr'de Ózbekstan Respublikasınıń jańa redakciyadaǵı «Bilimlendiriw haqqında»ǵı nızamı qabıl etildi. Bul nızam 75 statyadan ibarat bolıp, nızamda tálim hám tárbiya, onı basqarıw, qatnasıwshılarınıń huqıq hám minnetleri, tálim túrleri, tálim-tárbiya procesi qatnasıwshılardıń sociallıq qorǵaw hám basqalar haqqında kórsetilgen.

Nızamnıń 52-statyasında «Tálim alıwshılardı sociallıq qorǵaw» haqqında ayıp ótilgen.

Bunda, «Bilimlendiriw shólkemlerinde tálim alıwshılar nızam hujjetlerine muwapıq jeńillikler, stipendiyalar ham waqtınsha jasaw orınları menen támiynlenedi.

Tólew-shártname tiykarında tálim alıwshılardı jeńillik bank kreditleri beriliwi mumkin.

Mámleketlik emes bilimlendiriw shólkemleri tálim alıwshılardı sociallıq qorǵawdı nızam hujjetlerine, óz ustavına hám basqa shólkemlestiriw hujjetine muwapıq ámelge asıradı.

Mámleket sociallıq qorǵawdı támiyinlew maqsetinde kem támiynlengen shańaraqlardaǵı balalar, fizikalıq, aqlıy, sensor yaki ruxıy nuqsanları bolǵan balalar ushın, sonday-aq bul topardaǵı tálim alıwshılardıń kásiplik ósiwi ushın shárt-sharayatlar jaratadı» dep kórsetilgen.

Sonday-aq, 53-statyasında «Bilimlendiriw shólkemleriniń xızmetkerlerin sociallıq qorǵaw» haqqında tiykarǵı huqıqıy kepillikler berilgen.

Bunda, «Bilimlendiriw shólkemleriniń xızmetkerlerin sociallıq qorǵaw mámleket tárepinen kepillenedi.

Bilimlendiriw shólkemleriniń pedagogikalıq xızmetkerlerine qısqartılǵan jumıs waqtı dawamıyılıǵı belgilenedi, haqı tólenetuǵın hár jılǵı uzayttırılǵan dem alıs hám basqa jeńillikler hám kepillikler usınıladı.

Bilimlendiriw shólkemleriniń pedagogikalıq hám basqa xızmetkerlerine sanitariya-gigienaǵa tiyisli, epidemiyaga qarşı hám de profilaktika sharaları menen ámelge asırılauı den-sawlıqtı saqlaw kepilllestiriledi.

Bilimlendiriw shólkemleri miynetke haqı tólew ushın bar bolǵan qarjılar shegarasında, gárezsiz ráwishte is haqıǵa, lawazım aylıqlarına eselengen ústemeler belgilewge hám miynetke haqı tólew hám de onı xoshametlewdiń hár qıylı formaların qollawǵa haqlı» dep kórsetilgen.

Mámleketimiz tárepinen tálim-tárbiya qatnasıwshılardıń sociallıq jaqtan qorǵaw boyınsha bir qansha nızamlar hám nızam astı hujjetleri qabıl etildi.

Ózbekstan Respublikası Ministrler Kabinetiniń 2021-jıl 24-sentyabrde «Ijara huqıqı tiykarında jasap atırǵan talabalar tárepinen tólenetuǵın ijara tólemlerin qaplap beriw sistemasın járiya etiw shara-ilajları haqqındaǵı» 605-sanlı

qararı qabıl etildi. Onda, 2021-jıl 1-maydan baslap jataqxana menen qamırıp alınbaǵan hám ózine, sonıń ishinde ata-anasına tiyisli bolmaǵan úyde ijara huqıqı tiykarında jasaytuǵın mámleketlik bilimlendiriw mekemeleri talabalarınń 60 procentine olar tárepinen tólenetuǵın aylıq ijara tóleminiń 50 procenti Ózbekstan Respublikası Mámleket byudjeti esabınan qaplap beriliwi, bunda ijara tóleminiń qaplap beriletuǵın bólegi Tashkent qalasında – bazalıq esaplaw muǵdarınıń bir barabarı, qalǵan ayaqlarda – bazalıq esaplaw muǵdarınıń yarım barabarınan aspawı, ijara tóleminiń qaplap beriletuǵın bólegi birinshi náwbette iqtıyaj shańaraq perzentlerine, órnek kórsetken hám aktiv talabalar ushın qaplap beriliwi názerde tutılǵan.

Ózbekstan Respublikası Ministrler Kabinetiniń 2021-jıl 17-sentyabrde «Ata-anası yaki olardıń birinen ayırılǵan mıtáj qızlar hám baǵıwshısı joq jalǵız hayallar joqarı tálim alıwdı materiallıq tárepten qollap-quwatlaw shara-ilajları haqqındaǵı» 585-sanlı qararı qabıl etildi. Bul qararǵa tiykar, Qaraqalpaqstan Respublikası Ministrler Keńesi, oblastlar hám Tashkent qalası hákimlikleri tárepinen hár jılı 100 hayal-qızlar ushın jergilikli byudjettiń qosımsha derekleri esabınan; finanslıq turaqlı mámleketlik joqarı bilimlendiriw mekemeleri tárepinen olardıń keńesleri qararına tiykar 50 ge shekem hayal-qızlar ushın mámleket joqarı bilimlendiriw mekemeleriniń byudjetten tısqari qarjıları esabınan qaplap beriliwi belgilengen.

Sonıń menen birge, tálim-tárbiya processinde qatnasıwshı muǵallimler, professor-oqıtıwshılardıń miynetin qorǵawda Ózbekstan Respublikası Miynet kodeksiniń 118-statyasında joqarı dárejedeǵı sezim, aqlıy zorıǵıw, nerv sharshawı menen baylanıslı, yaǵnıy ayırıqsha túske iye bolǵan jumıslardaǵı ayırım topardaǵı xızmetkerler ushın jumıs waqtınıń háptesine otız altı saattan aspaytuǵın etip belgileniwi kórsetip ótilgen. Bul topardaǵı xızmetkerlerge pedagoglar kiredi hám olardıń jumıs islew waqtı nızam menen qorǵalǵan.

Tálim-tárbiya processi qatnasıwshıları sıpatında oqıtıwshılardıń jıllıq miynet dem alısları hám uzayttırılǵan tártipte belgilenedi. Yaǵnıy, mektepler, joqarı hám orta arnawlı, professional tálim orınları, kadrlardıń qanıgeligin asırıw, olardı tayarlaw hám qayta tayarlaw institutları hám kurslarınń oqıtıwshılardıń jıllıq dem alıslar jazǵı dem alıs dáwirinde tolıq beriledi.

Jıllıq dem alıslar oqıtıwshılar ushın 48 kúnnen ibarat. Ózbekstan Respublikasınıń qanday da bir normativ-huqıqıy hujjetlerinde bilimlendiriw mekemeleriniń xızmetkerlerine beriletuǵın jıllıq uzayttırılǵan dem alıstıń múddeti anıq kórsetilmegen. Usı sebepli mámleketimiz bilimlendiriw sisteması qásiyetlerinen kelip shıqqan halda, nızam hujjetlerine professor-oqıtıwshılardıń haqı tólenetuǵın jıllıq miynet dem alıslarınıń anıq múddetin belgileytuǵın normalardıń kiritiliwi zárur.

Ulıwma alǵanda, mámleketimizde tálim-tárbiya birgelikte alıp barılsa, sonday-aq tálim-tárbiya procesi qatnasıwshılarınıń huqıqları hám nızamlı mápleri mámleket hám onıń tiyisli organları tárepinen qorǵalsa, jámiyetimiz, mámleketimiz rawajında úlken áhmiyetke iye.

Адебиетлер

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. -T.: «Ózbekiston», 2017.
2. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. -T.: «Adolat», 2018.
3. Ózbekstan Respublikasınıń «Bilimlendiriw haqqında»ǵı nızamı. 2020, 23-sentyabr.

РЕЗЮМЕ

Мақоллада та'лим-тарбия иштирокчиларининг ҳуқуқларини ијтимоий ҳимоя қилиш, уларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишда О'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ishlar va chiqarilayotgan qonunlar, normativ-huquqiy hujjatlar o'rganildi.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуется социальная защита прав участников образования, работа проводимая в Республике Узбекистан по защите их прав, изданные нормативные правовые акты.

SUMMARY

The article examines the social protection of the rights of participants in education, the work carried out in the Republic of Uzbekistan to protect their rights, and the issued regulatory legal acts.